

oblasti. Simpozij, ki ga je organizirala SANU, naj bi dal pobudo za znanstveno raziskavo srbskih mest. Mnogo se je govorilo o celotni znanstveni obdelavi zgodovine Beograda. Referati s simpozija, kjer najdemo mnogo novih pogledov in kjer so referenti odprli nove probleme v zvezi z zgodovinskim razvojem Beograda, Niša, Šabca in Smedereva so izšli leta 1970 v posebni publikaciji SANU (»Oslobodjenje gradova u Srbiji od Turaka 1862—1867. god.« Zbornik radova prikazanih na naučnom skupu SANU održanom od 22. do 24. maja 1967 god. u Beogradu povodom proslave 100-godišnjice oslobodjenja gradova. Beograd 1970, str. 703). Jovanka Kalić-Mijušković je imela na simpoziju zelo zanimiv referat o srednjeveški trgovini Beograda (J. K., Beograd u medjunarodnoj trgovini srednjeg veka, str. 47—60) ter s tem dopolnila sliko, ki jo podaja v svoji knjigi.

Ignacij Voje

Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Svezak I, listine godina 743—1100, JAZU Zagreb 1967.

Zaradi pomanjkanja pripovednih virov imajo za hrvatsko zgodnjersrednjeveško obdobje večji pomen dokumentarni viri. Zato so hrvatski zgodovinarji posvečali listinam izredno pozornost in tako je nastalo več izdaj listin iz časov hrvatske samostojnosti. Vse listine iz tega obdobja je prvi zbral in uredil Ivan Kukuljević v zbirki z naslovom »Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae«, Zagreb 1874. V tej izdaji pa kar mrgoli napak: netočna transkribcija, nepravilno datiranje ipd. Ta izdaja je bila že od vsega začetka neuporabna, zato je JAZU kmalu poskrbela za novo izdajo in je poverila redakcijo Franu Račkemu. Vire za starejšo hrvatsko zgodovino je izdal v knjigi z naslovom »Documenta historiae Croatiae periodum antiquum illustrantia« v zbirki Monumenta spec. hist. Slavorum meridionalium kot VII. knj. Zagreb 1877. Tu so zbrani i dokumentarni i pripovedni viri do leta 1102. Čeprav je ta zbirka v mnogih pogledih danes zastarela, še vedno predstavlja kažipot za nadalnje znanstveno delo.

Napisov na kamnu, ki so enako pomembni za poznavanje političnega in umetnostnega razvoja Hrvatske v času narodnih vladarjev, Rački ni uvrstil v svojo zbirko. To praznino je izpolnil šele Ferdo Šišić v zelo pregledni izdaji listin za hrvatsko zgodovino srednjega veka. To je znani »Priručnik izvora hrvatske istorije« I dio, Zagreb 1914.

Ko je Tadije Smičiklas leta 1904 začel izdajati »Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije«, je bil mnenja, da je izdaja Račkega »Documenta« dovolj popolna in da listin do leta 1101 ni treba še enkrat izdajati, zato je začel svoj kodeks z II. zvezkom (tj. od l. 1101 dalje).

Pozneje so odkrili še nekatere nove dokumente za to obdobje. Zato je že Rački objavil v Starinah JAZU br. XII nekatere na novo odkrite listine. Ker so do danes odkrili še nekatere nove dokumente in ker Rački ni upošteval najstarejših dubrovniških listin, pokazala pa se je potreba po ponovnem redigiranju vseh objavljenih tekstov, izpopolnitvi kritičnih pripomb in diplomatični analizi, se je JAZU odločila, da poveri strokovnjakom ponoven pregled in izdajo dokumentov. Na podlagi ponovne proučitve diplomatičnega materiala do konca XI. stol. je izšel prvi zvezek novega Diplomatičnega zbornika. Na ta način naj bi bila izpolnjena praznina Smičiklasove zbirke. S to utemeljitvijo je naslov zbirke upravičen, čeprav je naslov z današnjega stališča problematičen. Kot urednik prvega zvezka Diplomatičnega zbornika je naveden Marko Kostrenčić, listine pa sta zbrala in uredila Jakov Stipišić in Miljen Šamšalović.

Pri pregledovanju edicije dobimo vtis, da sta se Stipišić in Šamšalović trudila, da bi bila nova izdaja hrvatskih listin urejena po sodobnih principih. Vsekakor je treba poudariti, da sta se redaktorja odločila za pravilno metodo, ker sta objavila takšen tekst listine, ki sta ga našla v predlogi, iz katere sta

objavila vse varijante, če pa ima neka listina več verzij, prinašata tekst vsake verzije v celoti. Posledica takšnega načina izdavanja je, da so ostale v tekstu vse pisarniške in jezikovne napake. Na ta način sta se izognila metodi Račkoga, ki je iz vseh znanih verzij in prepisov skušal sestaviti nek idealen tekst. Ker sta ponovno prepisala, prečitala in proučila vsako listino posebej — zato sta obiskala vse domače in inozemske arhive, v katerih se ta material nahaja — sta uspela, da je tekst izdanih listin neoporečen.

Seveda pa tudi ta izdaja hrvatskih listin ni povsem brez napak in pomanjkljivosti, kar pa je povezano s stališčem izdajateljev do nekaterih odprtih vprašanj hrvatske historiografije oziroma odprtih vprašanj diplomatike hrvatskih listin. Redaktorja sta si namreč zadala nalogo proučiti diplomatično in kronološko analizo listin. Pri tem sta razumljivo trčila na vprašanje o avtentičnosti najstarejših listin iz hrvatskega zgodnjega srednjega veka. O tem problemu obstajajo v naši znanstveni literaturi nasprotna mnenja. Že Rački, ki mu je sicer manjkala paleografska izobrazba, je mnogo listin označil kot falzifikate in podvomil v njihovo avtentičnost. Oba redaktorja pristopata k temu vprašanju z največjo opreznostjo, tako da njuna analiza posameznih dokumentov pomeni korak nazaj. V uvodu poudarjata, da nekateri hrvatski zgodovinarji celo povečujejo število sumljivih ali falzificiranih listin in to na podlagi mnenja, da ne moremo za nobeno od objavljenih listin z gotovostjo trditi, da je original. Pri oceni o avtentičnosti posameznega dokumenta sta se držala principa, da je treba vsak dvom podkrepiti z zanesljivimi argumenti. Čeprav navajata, da sta v opombah upoštevala nasprotna mnenja in da sta od literature citirala samo tista dela, ki se ukvarjajo z diplomatično, kronološko, paleografsko ali splošno zgodovinsko problematiko in prenašajo nekaj bistveno novega, se mi zdi, da nista bila v tem pogledu dosledna.

Če pogledamo samo analizo Trpimirove listine iz leta 852, opazimo, da avtorja nista navedla med literaturo zelo pomembnega dela Nade Klaićeve »O Trpimirovoj darovnici kao diplomatičkom i historijskom dokumentu« (Vjesnik za arh. i hist. dalm. LXII, 1960/1968, str. 105—155). Ali na primer, razprave G. Prage o Kerševanovem skriptoriju avtorja nista upoštevala, čeprav je za proučevanje in analiziranje nekaterih listin bistvena (Lo 'Scriptorium' dell'abazia benedittina di san Grisogone in Zara, Archivio storico per la Dalmazia vol. VII, VIII, IX, Roma 1929—30).

V uvodu edicije še vedno ponavljata staro mnenje, da je bila hrvatska dvorna pisarna osnovana po frankovskem vzoru. Kdorkoli danes dela na Hrvatskih listinah iz dobe narodnih vladarjev, ne sme prezreti zelo studiozne razprave Nade Klaićeve »Diplomatička analiza isprava iz doba hrvatske narodne dinastije (Historijski zbornik, I. dio, god. XVIII, Zagreb 1965, str. 141—187; II. dio, god. XIX—XX, Zagreb 1966—67, str. 225—263). V tej razpravi ugotavlja avtorica, da hrvatska dvorna pisarna ni bila osnovana po frankovskem vzoru, da listine Trpimirovičev nimajo nič skupnega z javno listino tega časa v zahodni Evropi ter da je njena osnovna oblika, kot pri vseh drugih javnih listinah, privatna. Zato moramo osnovno privatno obliko vladarskih listin Trpimirovičev pripisati v večini primerov delu dalmatinskih cerkvenih ustanov, ki so bila skoraj brez izjeme prijemniki kraljevskih darovnic. To stališče pa bi moralo vplivati tudi na diplomatično analizo posameznih listin, kar pa se v novi ediciji ni zgodilo.

Namen avtorjev je bil razširiti obseg listin, ki jih je objavil Rački v svojih »Documentih«, kar pa ni povsem uspelo. Ker sta ga omejila strogo na hrvatsko, dalmatinsko in slavonsko področje, nista vključila v Diplomatički zbornik tudi istrskega gradiva, kar predstavlja precejšnjo pomanjkljivost.

Kljub navedenim pripombam (omejil sem se le na najvidnejše) predstavlja diplomatički zbornik solidno urejeno zbirko virov za starejšo hrvatsko zgodovino. Tako bodo ti dokumenti postali spet dostopnejši širši javnosti.

Ignacij Voje